

ปมประวัติ มสธ.

วิจิตร ศรีสอ้าน

คำปรารภ

ในโอกาสงานฉลองครบรอบ ๑๐ ปี แห่งการสถาปนามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ซึ่งจะมีขึ้นในช่วงวันที่ ๓ - ๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๑ นี้ ผู้เขียนในฐานะประธานคณะกรรมการพิจารณาศึกษาและจัดทำโครงการมหาวิทยาลัยเปิดและอธิการบดีคนแรกของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ได้รับมอบหมายให้เขียนบทความเกี่ยวกับประวัติและความเป็นมาของมหาวิทยาลัยแห่งนี้ด้วยผู้หนึ่งเมื่อรับอาสาที่จะเขียนให้ก็เกิดความวิตกกังวลสองประการ กล่าวคือ *ประการแรก* วิตกว่าการเขียนจะเป็นการอวดวิสัยเกินไป เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้เขียน เสมือนหนึ่งเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต การจะเขียนเกี่ยวกับสถาบันที่ผู้เขียนสร้างมากับมือและเป็นผลงานที่ผูกพันและภาคภูมิใจเป็นเชิงวิชาการโดยปราศจากการสอดแทรกความรู้สึกนึกคิดส่วนตัวเข้าไปในเหตุการณ์จึงกระทำได้ยาก *ประการที่สอง* เรื่องที่จะเขียนมีขอบเขตกว้างขวางและเกี่ยวข้องกับข้อมูลมากมาย ถ้าจะเขียนให้ละเอียดสมบูรณ์ครบถ้วนในทุกแง่มุม จะต้องใช้เวลาศึกษาค้นคว้าอย่างลึกซึ้งเป็นเวลานานพอสมควร และควรจะต้องทำเป็นหนังสือหนึ่งเล่มเฉพาะเรื่อง มากกว่าจะเป็นเพียงบทความหนึ่งในหนังสือที่ระลึก เพื่อผ่อนคลายความปรวิตกกังวลว่า ผู้เขียนจึงขอเสนอเรื่องนี้ในลักษณะที่เป็น "ปมประวัติ" เลือกสรรเฉพาะเรื่องที่เป็นความหลังและเบื้องหลังที่อาจสืบค้นจากเอกสารและแหล่งข้อมูลอื่นได้ยากหรือหาไม่ได้เลยนอกจากจะได้จากตัวผู้เริ่มการ เขียนนี้จึงเป็นข้อเขียนจาก "ความทรงจำ" เป็นหลัก ส่วนการสืบค้นจากเอกสารและแหล่งข้อมูลจะมีอยู่บ้างเท่าที่จำเป็น ถ้าผู้อ่านจะกรุณาอ่านข้อเขียนโดยคำนึงถึงความจำกัดทั้ง ๒ ประการข้างต้น ก็จะเป็นการช่วยผ่อนคลายความวิตกกังวลของผู้เขียนลงไปได้อีกชั้นหนึ่ง

มหาวิทยาลัยในความคิด

ความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการศึกษาระบบเปิดมีที่มาจากความเชื่อของสังคมมนุษย์ที่ถือว่าการศึกษาเป็นส่วนของสิทธิมนุษยชน ความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาจึงเป็นเป้าหมายสำคัญของสังคมประชาธิปไตย มนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตายต้องการปัจจัยทางการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและการทำงานของสังคมที่ใฝ่หาความเจริญ จึงพยายามจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้สมาชิกของสังคมได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างกว้างขวางและทั่วถึง โดยถือว่าคุณภาพของประชากรคือปัจจัยสำคัญของการพัฒนาสังคม

การที่จะจัดการศึกษาให้มีความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาทุกระดับได้นั้น จำเป็นต้องมีการพัฒนารูปแบบและวิธีการจัดที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพการณ์ของสังคมแต่ละสังคม ผู้เขียนได้ตระหนักถึงปัญหาเกี่ยวกับความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาในประเทศไทยโดยเฉพาะในระดับ

อุดมศึกษา ซึ่งมีความไม่เสมอภาคในโอกาสทางการศึกษามากกว่าระดับอื่นๆ ต่อเนื่องกันมาเป็นเวลายาวนาน ในโอกาสที่ได้ไปศึกษาต่อระดับปริญญาโทและปริญญาเอกทางบริหารการศึกษา ณ มหาวิทยาลัยมินเนโซตา สหรัฐอเมริกา ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๐๕ - ๒๕๑๐ จึงได้ทำการศึกษาวិเคราะห์ปัญหาด้วยความสนใจเป็นพิเศษ ทั้งนี้เพื่อจะศึกษาเปรียบเทียบดูว่าประเทศต่างๆ มีปัญหาความไม่เสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาเพียงใด และมีมาตรการและวิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างไร ผู้เขียนได้ทำงานภาคินพนธ์เป็นส่วนของการศึกษาระดับปริญญาเอก เรื่อง "ความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา" (Equality of Educational Opportunity) บทความนี้ได้ลงพิมพ์เผยแพร่ในวารสารศูนย์ศึกษา^๑ ของสมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๑ ประมาณหนึ่งปีหลังจากผู้เขียนเดินทางกลับมาเป็นอาจารย์ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย การที่สมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทยได้เลือกบทความนี้ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารของสมาคม ก็สะท้อนให้เห็นว่าในระยะนั้นปัญหาเรื่องความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาเป็นปัญหาสำคัญที่ได้รับความสนใจกว้างขวางมาก ปัญหาหนึ่ง ในวงการการศึกษาของประเทศไทย ในแง่ของผู้เขียนเองถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ผู้เขียนมีความสนใจและเริ่มพัฒนาแนวความคิดเกี่ยวกับการแก้ปัญหาความไม่เสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาในประเทศไทยอย่างจริงจัง

๑๐

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ ผู้เขียนได้เดินทางกลับจากการฝึกงานบริหารมหาวิทยาลัย ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา ผ่านประเทศอังกฤษ ได้มีโอกาสเยี่ยมชมกิจการและแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นกับผู้บริหารมหาวิทยาลัยเปิด (The Open University) ซึ่งรัฐบาลอังกฤษเพิ่งอนุมัติการจัดตั้ง และอยู่ในระหว่างเตรียมการเปิดรับนักศึกษา ทำให้เกิดความเชื่อมั่นว่า มหาวิทยาลัยเปิดน่าจะเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยเสริมสร้างความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษา ตามหลักการศึกษาดลอดชีวิตได้เป็นอย่างดี จึงได้ติดตามพัฒนาการด้านนี้อย่างใกล้ชิด

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๔ เมื่อมีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยรามคำแหง เป็นมหาวิทยาลัยแบบตลาดวิชา ทำนองเดียวกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ช่วงก่อนที่จะจำกัดรับนักศึกษา ผู้เขียนเป็นผู้หนึ่งที่ได้เสนอความเห็นต่อสาธารณชนที่ใครจะเห็นมหาวิทยาลัยรามคำแหงเป็นมหาวิทยาลัยเปิดอย่างแท้จริงโดยจัดระบบการเรียนการสอนทางไกล แต่ไม่เป็นผล

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ ผู้เขียนได้รับเชิญจากบริติชเคาน์ซิล (British Council) ให้ไปดูงานด้านการศึกษาในประเทศอังกฤษ ในการไปดูงานครั้งนี้ ก็ได้มีโอกาสไปเยี่ยมชมกิจการของมหาวิทยาลัยเปิดแห่งประเทศอังกฤษอีกครั้งหนึ่ง ครั้งนี้เป็นมหาวิทยาลัยในการกระทำแล้ว เพราะหลังจากเตรียมการมาเป็นเวลา ๒ ปี ก็ได้รับนักศึกษารุ่นแรกไปเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๔ ความคิดในการประยุกต์วิธีการสอนทางไกลของการศึกษาระบบเปิดมาใช้ในประเทศไทย ได้ปรากฏอยู่ในบันทึกการดูงานครั้งนั้น ความว่า

"การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เข้ามามีส่วนในการถ่ายทอดความรู้โดยผสมผสานกับหลักสูตรและการสอนเพื่อเสริมการสอนโดยการค้นคว้าในลักษณะ Correspondence Course นั้น เป็นความก้าวหน้าในด้านวิธีการจัดการศึกษาระบบนี้เป็นอย่างมาก และน่าจะใช้ได้ในมหาวิทยาลัยที่จัดในรูปแบบปกติ และในกรณีที่จะมีการพิจารณาจัดตั้งหน่วยงานการศึกษาต่อเนื่อง (Extension และ Continuing Education) น่าจะคิดใช้แนวทางของ Open University คือ ให้การศึกษาทั้งประเภทมุ่งปริญญาและไม่มุ่งปริญญา โดยอาศัย Correspondence Course และเทคโนโลยีการศึกษาหลาย ๆ ทางเข้าช่วยด้วย"^๒

การที่เสนอแนะไว้เช่นนั้น ก็เนื่องมาจากเคยเสนอให้มหาวิทยาลัยตลาดวิชาที่ตั้งใหม่ใช้ระบบเปิดแบบการสอนทางไกล แล้วไม่เกิดผล ความคิดในระยะนั้นจึงมุ่งไปที่มหาวิทยาลัยปิด ที่น่าจะขยาย

บริการโดยใช้วิธีการของมหาวิทยาลัยเปิดโดยเฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับการศึกษาต่อเนื่อง ความคิดของผู้เขียนในช่วงนั้นยังไม่ได้มุ่งเฉพาะเจาะจงที่จะให้จัดตั้งมหาวิทยาลัยเปิดเพิ่มขึ้น เพื่อจัดการศึกษาแบบเปิดอย่างแท้จริง เพราะคิดว่าคงเป็นไปได้ยาก เนื่องจากรัฐบาลเพิ่งจะอนุมัติให้ตั้งมหาวิทยาลัยรามคำแหงซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยแบบไม่จำกัดรับนักศึกษาได้เพียงปีเดียว

ความพยายามที่จะทำให้แนวความคิดซึ่งพัฒนามาเป็นส่วนตัวกลายเป็นความคิดเห็นของส่วนรวมและถ่ายทอดไปเป็นนโยบายของรัฐบาล เป็นทางเดียวที่จะทำให้การนำความคิดเรื่องการศึกษาแบบเปิดไปสู่การกระทำได้ ผู้เขียนได้ใช้ความพยายามในการขายความคิดนี้แก่หน่วยงานและบุคคลต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องตลอดมา โอกาสทองมาถึงเมื่อรัฐบาลซึ่งมีนายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้แต่งตั้งคณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษาขึ้น ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๗ ผู้เขียนได้รับแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการด้วยผู้หนึ่ง พร้อมทั้งได้รับมอบหมายให้เป็นประธานอนุกรรมการดำเนินการเรื่องอุดมศึกษา ความคิดเห็นส่วนตัวเกี่ยวกับการศึกษาระบบเปิด ได้รับการพิจารณายอมรับเป็นความคิดเห็นของคณะกรรมการและคณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา จึงมีข้อเสนอข้อหนึ่งเกี่ยวกับการศึกษาระบบเปิด ในบรรดาข้อเสนอเพื่อปฏิรูปการศึกษา ซึ่งรัฐบาลในยุคนั้นเป็นชอบในหลักการ ความว่า

“๒.๔ พัฒนาระบบมหาวิทยาลัยตลาดวิชา ให้เป็นระบบเปิดอย่างแท้จริง นอกเหนือจากการเปิดรับนักศึกษาโดยไม่มี การสอบคัดเลือก วิธีการจัดและดำเนินการศึกษา โดยอาศัยบทเรียนทางไปรษณีย์ การใช้สื่อการสอนต่าง ๆ โดยที่ผู้เรียนไม่จำเป็นต้องมาเข้าชั้นเรียนตามปกติ การพัฒนาตามแนวนี้อควรเริ่มดำเนินการได้ทันที เพื่อให้ดำเนินการได้เต็มรูปแบบในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติระยะที่ ๔”^๓

๑๑

จะเห็นได้ว่าข้อเสนอของคณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อการปฏิรูปการศึกษา ก็ยังเน้นการพัฒนา มหาวิทยาลัยรามคำแหงให้เป็นมหาวิทยาลัยเปิดสมบูรณ์แบบที่แท้จริง ยังมีได้เสนอให้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยเปิดขึ้นใหม่เป็นการเฉพาะ ทั้งนี้ เนื่องจากคณะกรรมการ เห็นว่ามหาวิทยาลัยรามคำแหงเพิ่งดำเนินการมาได้ ๔ ปี น่าจะมีทางพัฒนาให้เป็นมหาวิทยาลัยเปิดได้ การจะตั้งใหม่คงจะเป็นไปได้ยาก และคงจะเกินกำลังทรัพยากร

เมื่อมาถึงขั้นนี้ ก็ควรจะถือว่าเป็นความสำเร็จขั้นสำคัญที่ทำให้ความคิดเห็นส่วนบุคคลได้รับการยอมรับให้เป็นความคิดเห็นส่วนรวม และกลายเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายด้านการศึกษาของรัฐบาล ปัญหาที่มีอยู่ว่า ทำอย่างไรจึงจะทำให้นโยบายนี้ได้รับการปฏิบัติให้บังเกิดผล

ในช่วงที่มีการวางพื้นฐานเพื่อการปฏิรูปการศึกษานั้นเอง ผู้เขียนได้รับการแต่งตั้งจากรัฐบาลให้ดำรงตำแหน่งรองปลัดทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ โดยการโอนจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมาสังกัดสำนักงานปลัดทบวงฯ ทำให้ผู้เขียนมีหน้าที่และความรับผิดชอบโดยการมอบหมายของปลัดทบวงฯ ให้ดูแลการปฏิรูปการอุดมศึกษาในส่วนที่อยู่ในความรับผิดชอบของทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ จึงเป็นโอกาสทองอีกครั้งหนึ่งที่จะสานต่อนโยบายเกี่ยวกับการศึกษาระบบเปิด เพื่อให้เกิดการปฏิบัติตามนโยบายอย่างได้ผล

หลังข้อเสนอของคณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อการปฏิรูปการศึกษาได้รับความเห็นชอบในหลักการจากรัฐบาลแล้วในปลายปี พ.ศ. ๒๕๑๗ การนำข้อเสนอไปสู่การปฏิบัติในส่วนของอุดมศึกษา เริ่มขึ้นในรัฐบาลที่มี ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ นายนิพนธ์ ศศิธร รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ ได้สั่งการให้ผู้เขียนในฐานะรองปลัดฯ ผู้ได้รับมอบหมายจากปลัดทบวงฯ เสนอแนวทางการพัฒนามหาวิทยาลัยเปิดตามแนวปฏิรูปการศึกษา ข้อเสนอ

ซึ่งปรากฏในโครงการปรับปรุงการผลิตบัณฑิตในมหาวิทยาลัยของรัฐ มีใจความว่า

“๓. มหาวิทยาลัยเปิด เพื่อสนองความต้องการของผู้ประสงค์ที่จะได้รับโอกาสในการศึกษาต่อระดับปริญญาซึ่งมีจำนวนทวีมากขึ้น จำเป็นจะต้องส่งเสริมให้มีการศึกษาระบบเปิดขึ้น โดยอาศัยสื่อการสอนทั้งทางไปรษณีย์ วิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์ โดยที่ผู้เรียนศึกษาด้วยตนเองและไม่จำเป็นต้องมาเข้าชั้นเรียนตามปกติ หลักสูตรการศึกษาคควรเน้นเฉพาะในสาขาวิชาที่เอื้อต่อการสอนโดยอาศัยสื่อต่าง ๆ ดังกล่าว การศึกษาระบบเปิดนี้อาจกระทำได้เป็น ๓ ทางคือ

๑. สนับสนุนให้มหาวิทยาลัยรามคำแหงซึ่งเป็นระบบตลาดวิชาอยู่แล้ว พัฒนาการสอนระบบเปิดโดยใช้สื่อการสอนต่าง ๆ และลดระบบการสอนแบบเข้าชั้นเรียนลง ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถรับนักศึกษาได้มากขึ้นโดยไม่ต้องเพิ่มอาคารสถานที่

๒. จัดตั้งมหาวิทยาลัยที่สอนระบบเปิดขึ้นใหม่ โดยกำหนดให้เป็นระบบเปิดที่ไม่มีชั้นเรียนรับนักศึกษาโดยไม่มีการสอบคัดเลือก และใช้สื่อการสอนต่าง ๆ เพื่อให้นักศึกษาเรียนได้ด้วยตนเอง

๓. สนับสนุนให้มหาวิทยาลัยที่มีอยู่แล้วขยายโครงการโดยพัฒนาการสอนระบบเปิดควบคู่กันไปกับระบบเดิม การพัฒนาการศึกษาระบบเปิดตามแนวดังกล่าวจะช่วยให้ประชาชนได้มีโอกาสศึกษาระดับปริญญาได้กว้างขวาง ใช้เป็นจุดสกัดที่จะรับผู้ที่จบมัธยมศึกษาตอนปลายที่จะเพิ่มขึ้น รวมทั้งเป็นการให้การศึกษาคผู้ใหญแก่ผู้ที่ประกอบอาชีพอยู่แล้วให้ได้มีโอกาสเพิ่มพูนวิทยฐานะ เป็นส่วนของการศึกษาตลอดชีวิต โครงการนี้ถ้าทำได้จะประหยัดทรัพยากรของชาติในการที่จะต้องขยายการอุดมศึกษา เพราะเป็นการศึกษาที่ลงทุนน้อยทั้งรัฐบาลและประชาชนผู้รับโอกาส” ๔

๑๒

รัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ เห็นชอบด้วยกับข้อเสนอ ทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ จึงได้หารือกับมหาวิทยาลัยรามคำแหง ขอให้ดำเนินการตามแนวทางที่ ๑ คือ ให้มหาวิทยาลัยรามคำแหงดำเนินการพัฒนาการสอนระบบเปิด โดยใช้ระบบการสอนด้วยสื่อต่าง ๆ และลดระบบการสอนแบบเข้าชั้นเรียนลง มหาวิทยาลัยรามคำแหง ได้ยืนยันว่ามีนโยบายจะจำกัดจำนวนนักศึกษาในอนาคต และกำลังดำเนินการแก้ไขพระราชบัญญัติเพื่อการนี้อยู่ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ได้ลงทุนและมีความชำนาญในลักษณะการสอนตามวิธีการที่เป็นอยู่นี้มาตั้งแต่ต้น นักศึกษาเคยชินกับการเรียนแบบมีชั้นเรียน หากจะเปลี่ยนลักษณะการสอนเป็นแบบไม่มีชั้นเรียน และใช้สื่อการสอนประเภทอื่น ก็อาจจะเกิดความยุ่งยากและสูญเสียไปในสิ่งที่ลงทุนไปแล้ว ถ้าจะให้มหาวิทยาลัยรามคำแหงดำเนินการสอนระบบเปิดแนวใหม่ควบคู่ไปด้วย ก็จะเกินกำลังที่มหาวิทยาลัยจะกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะมหาวิทยาลัยมีภาระงานประจำมากอยู่แล้วประการหนึ่ง อีกประการหนึ่ง การจัดระบบการสอนแบบนี้ให้สัมฤทธิ์ผลจำเป็นต้องระดมความรู้ความสามารถและพลังความคิด ตลอดจนต้องใช้เวลาค้นคว้าทดลองเป็นพิเศษ

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ทบวงมหาวิทยาลัยจึงจำเป็นต้องดำเนินการตามแนวทางที่ ๒ คือ ตั้งมหาวิทยาลัยเปิดขึ้นเป็นเอกเทศ ดังนั้นแนวความคิดที่จะจัดตั้งมหาวิทยาลัยเปิดขึ้นใหม่คือ มสธ. จึงเกิดขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อดำเนินการมาถึงขั้นนี้ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เพราะมหาวิทยาลัยรามคำแหงในระยะนั้นไม่พร้อมที่จะเป็นมหาวิทยาลัยเปิดแบบการสอนทางไกล จึงทำให้ต้องเปลี่ยนแนวความคิดมาตั้งมหาวิทยาลัยเปิดขึ้นใหม่ ความเป็นมาของ มสธ. ในขั้นนี้จึงเป็นเสมือนมหาวิทยาลัยในความคิดส่วนตัว แล้วพัฒนามาเป็นความคิดส่วนรวมจนถึงขั้นเป็นนโยบายของรัฐบาล แต่ก็ยังเป็นเพียงความคิด เพราะการถ่ายทอดความคิดไปสู่การกระทำยังไม่เกิดขึ้น แต่ก็กำลังจะเกิดขึ้น เป็นกระบวนการและกิจกรรมต่อเนื่องกันไป

มหาวิทยาลัยในกระดาศ

เมื่อทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐได้เลือกทางที่จะจัดตั้งมหาวิทยาลัยเปิดขึ้นใหม่เป็นเอกเทศตามแนวทางที่ ๒ ที่ผู้เขียนเสนอแล้ว รัฐมนตรีว่าการทบวงฯ ในขณะนั้น ก็ได้ขอให้ผู้เขียนยกร่างโครงการเบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดตั้งมหาวิทยาลัยเปิดขึ้น และได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีประสบการณ์ทางด้านนี้หลายฝ่ายมาประชุมพิจารณาความเป็นไปได้และความเหมาะสมของโครงการเบื้องต้นในเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นพ้องต้องกันว่าเป็นโครงการที่ดี สมควรได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการพัฒนาการอุดมศึกษาของประเทศไทยต่อไปในอนาคต นับเป็นจุดเริ่มต้นของความเป็นมหาวิทยาลัยในกระดาศของมหาวิทยาลัยเปิดที่แท้จริง แห่งแรกและแห่งเดียวของประเทศไทย

เพื่อให้การจัดทำรายละเอียดเกี่ยวกับโครงการจัดตั้งมหาวิทยาลัยเปิดดำเนินรุดหน้าไปด้วยดี และมีข้อมูลเพียงพอที่จะจัดตั้งมหาวิทยาลัยให้แล้วเสร็จเปิดดำเนินการได้ ทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาการศึกษาและจัดทำโครงการมหาวิทยาลัยเปิดขึ้น เมื่อวันที่ ๒๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ โดยมีผู้เขียนเป็นประธาน และมีกองแผนงานของทบวงฯ เป็นฝ่ายเลขานุการ เหตุผลที่คณะกรรมการชุดนี้มีฐานะเป็นคณะกรรมการก็เนื่องมาจากการได้รับการแต่งตั้งจากคณะกรรมการทบวงฯ ซึ่งมีอำนาจตามกฎหมายที่จะแต่งตั้งคณะกรรมการได้เท่านั้น คณะกรรมการชุดนี้ประกอบด้วย นักการศึกษาผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านในสาขาต่าง ๆ จำนวน ๒๐ คน ทำหน้าที่ศึกษาสำรวจหาข้อมูลและจัดทำโครงการมหาวิทยาลัยเปิด คณะกรรมการชุดนี้ได้จัดทำโครงการและวางรูปแบบของมหาวิทยาลัยเปิด^๕ พร้อมทั้งยกร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยดังกล่าวแล้วเสร็จ เสนอต่อคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๐ รวมระยะเวลาจัดทำโครงการประมาณ ๑ ปี

๑๓

มีข้อนำสังเกตคือ คณะกรรมการพิจารณาการศึกษาและจัดทำโครงการมหาวิทยาลัยเปิด เป็นนักวิชาการไทยล้วน ๆ และมีได้มีผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยแต่ประการใด ในช่วงที่จัดทำโครงการก็ได้มีการศึกษารูปแบบและวิธีการจัดการศึกษาระบบเปิดของประเทศต่าง ๆ รวมทั้งมีการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อมหาวิทยาลัยเปิด^๖ อย่างละเอียดรอบคอบ ทำให้โครงการสมบูรณ์และสามารถใช้เป็นแนวทางในการจัดและดำเนินการมหาวิทยาลัยเปิดได้เหมาะสมกับสภาพของสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง ถือเป็นตัวอย่างของการวางแผนและการจัดทำโครงการด้านอุดมศึกษาได้เป็นอย่างดี ถ้าจะพูดว่า มหาวิทยาลัยเปิดแห่งนี้เกิดขึ้นจากความคิด สติปัญญา และความสามารถของคนไทยโดยแท้ ก็คงจะพูดได้เต็มปาก และเต็มภาคภูมิ

ในขั้นการศึกษาและจัดทำโครงการนั้น งานดำเนินไปด้วยดี ไม่มีปัญหาอุปสรรคอะไร แต่เมื่อนำเสนอคณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบ เกิดมีปัญหารื่องชื่อ ประเด็นการตั้งชื่อมหาวิทยาลัยในประเทศไทยนั้น ถ้าพิจารณาจากพัฒนาการของมหาวิทยาลัยของรัฐจะเห็นได้ว่า มีแนวการตั้งชื่อเป็น ๓ แนว ได้แก่

แนวที่หนึ่ง ชื่อตามบุคคลสำคัญ มหาวิทยาลัยไทยมักจะนิยมอัญเชิญพระนามของพระมหากษัตริย์หรือพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นผู้ใหญ่ มาเป็นชื่อมหาวิทยาลัย เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เป็นต้น

แนวที่สอง ชื่อตามศาสตร์ หรือกลุ่มวิชาที่เปิดสอน เช่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เกษตรศาสตร์ ศิลปากร สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ เป็นต้น

แนวที่สาม ชื่อตามจังหวัดหรือเมืองอันเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัย เช่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้ เป็นต้น

สำหรับมหาวิทยาลัยเปิดนั้น คณะอนุกรรมการฯ ได้พิจารณาเห็นว่า น่าจะชื่อตามลักษณะ วิธีการ หรือปรัชญาการศึกษาของมหาวิทยาลัย เพราะเป็นของใหม่ และเท่าที่ตั้งชื่อมหาวิทยาลัยประเภทนี้ในต่างประเทศก็ล้วนแต่ยึดแนวนี้ทั้งสิ้น เช่น The Open University ประเทศอังกฤษ Everyman's University ประเทศอิสราเอล Tele-University ประเทศเยอรมนีตะวันตก เป็นต้น คณะอนุกรรมการฯ จึงได้เสนอให้ใช้ชื่อว่า *มหาวิทยาลัยปวงชน* เมื่อเสนอเรื่องผ่านปลัดทบวงฯ (นายประเสริฐ อนุกร) ปลัดทบวงฯ ได้มีข้อสังเกตว่า "ชื่อของมหาวิทยาลัยที่จะจัดตั้งขึ้นใหม่นั้นนั้นมีความปวงชนอยู่ด้วย ฟังดูแล้วชวนให้คิดไปว่าเป็นพวกฝ่ายซ้ายไปได้ ฉะนั้นจึงสมควรจะได้พิจารณาเกี่ยวกับชื่อมหาวิทยาลัยเสียใหม่อย่างละเอียดรอบคอบ และเห็นว่าชื่อ "มหาวิทยาลัยปวงประชา" น่าจะเหมาะสมกว่า เพราะคำว่า "ปวงประชา" เป็นคำที่มีอยู่ในเพลงสรรเสริญพระบารมีด้วย" ^๗

เมื่อเสนอความเห็นเรื่องชื่อ ตามข้อสังเกตของปลัดทบวงฯ ให้รัฐมนตรีว่าการทบวงฯ วินิจฉัย รัฐมนตรีว่าการทบวงฯ ก็รับที่จะนำความคิดปลัดทบวงฯ ไปปรึกษาคณะรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรี ในคราวประชุมเมื่อวันที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๒๐ ได้มีมติเห็นชอบในหลักการ และให้สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ ส่วนชื่อของมหาวิทยาลัยให้รัฐมนตรีว่าการทบวงฯ รับไปพิจารณา นัยว่าคณะรัฐมนตรียังไม่สนใจในชื่อทั้งสอง คือ *ปวงประชา* และ *ปวงชน* เพราะถ้าแปลเป็นภาษาอังกฤษก็แปลว่า The Peoples' University ซึ่งฟังเป็นซ้ายได้พอกัน มาถึงขั้นนี้ก็ถือได้ว่า มหาวิทยาลัยเปิดเป็นมหาวิทยาลัยในกระดาดโดยสมบูรณ์ เพียงแต่**ไม่มีชื่อ!**

๑๔

ในระหว่างที่คณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจร่างพระราชบัญญัติ และคณะอนุกรรมการฯ พิจารณาหาชื่อที่เหมาะสมอยู่นั้น ได้เกิดการปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน และมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล เมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๒๐ ประมาณ ๑ เดือน หลังจากคณะรัฐมนตรีชุดก่อนรับหลักการพระราชบัญญัติ จัดตั้งมหาวิทยาลัยเปิด การพิจารณาดำเนินการเรื่องนี้จึงหยุดชะงักลง เมื่อมีการจัดตั้งคณะรัฐบาลชุดใหม่ ซึ่งมีนายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรี ทบวงมหาวิทยาลัยก็ได้เสนอขอให้ทบวง การจัดตั้งมหาวิทยาลัยเปิด ซึ่งรัฐบาลก็เห็นชอบด้วย แต่ขอให้มีการพิจารณาเรื่องชื่อให้เรียบร้อยก่อน จะเสนอร่างพระราชบัญญัติต่อไป นโยบายของทบวงมหาวิทยาลัยในขณะนั้น ให้ใช้แนวการตั้งชื่อ มหาวิทยาลัยตามแนวที่หนึ่ง คือ ขอพระราชทานอัญเชิญชื่อพระมหากษัตริย์ราชวงศ์จักรี พระองค์ใด พระองค์หนึ่งมาใช้เป็นชื่อ แต่ยังคงดำเนินการไม่แล้วเสร็จ ก็มีการเปลี่ยนรัฐบาลอีกครั้งหนึ่ง จึงต้องยกให้เป็นภาระของรัฐบาลชุดใหม่วินิจฉัยเรื่องชื่อต่อไป

เมื่อรัฐบาลที่มีพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรี และนายเกษม สุวรรณกุล เป็นรัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย เข้ารับหน้าที่ก็ได้มีการพิจารณาดำเนินการเรื่องการจัดตั้งมหาวิทยาลัยเปิดต่อไป คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ได้ตรวจเรียบร้อยแล้ว และมีมติเห็นชอบในคราวประชุมเมื่อวันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๒๑ ปัญหาเรื่องชื่อนั้น คณะอนุกรรมการฯ ได้พิจารณาเสนอต่อรัฐมนตรีว่าการทบวงฯ เป็น ๓ แนว ให้เลือกคือ ^๘

๑. ตั้งชื่อตามบุคคลสำคัญ ได้เสนอใช้ชื่อ *มหาวิทยาลัยประชาธิป* ซึ่งเป็นพระนามของพระบาท สมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว [โดยมีเหตุผลคือ ในรัชกาลของพระองค์ท่านได้เริ่มมีการปกครองระบอบ ประชาธิปไตย และมหาวิทยาลัยแห่งใหม่นี้ก็มีปรัชญาหลักเกี่ยวกับประชาธิปไตยทางการศึกษาโดย ขยายโอกาสและให้ความเสมอภาคทางการศึกษาชั้นอุดมศึกษาอย่างกว้างขวางและแก่ชนทุกชั้น]

๒. ตั้งชื่อตามลักษณะวิธีการจัดการศึกษา ได้เสนอชื่อไป ๒ ชื่อ คือ มหาวิทยาลัยเปิด (The Open University) ตั้งที่ใช้อยู่ในประเทศอังกฤษ หรือ มหาวิทยาลัยโทรศึกษา (Tele University) ตั้งที่ใช้อยู่ในประเทศเยอรมนีตะวันตก

๓. ตั้งชื่อเฉพาะที่ระบุภารกิจ ตามจุดมุ่งหมายของมหาวิทยาลัย ได้เสนอชื่อ มหาวิทยาลัยวิชาการศึกษา ซึ่งแปลว่าเปิดหรือที่กำเนิดผู้รู้ ผู้ฉลาด หรือ นักปราชญ์ ทั้งนี้เพราะมหาวิทยาลัยแห่งใหม่นี้มุ่งขยายการศึกษาให้ประชาชนได้มีความรู้อย่างกว้างขวาง

เมื่อรัฐมนตรีว่าการทบวงฯ นำเรื่องนี้เสนอคณะรัฐมนตรี ในคราวประชุมเมื่อวันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๒๑ คณะรัฐมนตรีลงมติเลือกชื่อ มหาวิทยาลัยประชาธิปไตย และให้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต ใช้พระนามของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวต่อไป ทบวงมหาวิทยาลัยจึงได้นำความกราบบังคมทูลขอพระราชทานชื่อมหาวิทยาลัยตามมติคณะรัฐมนตรี ในระหว่างที่รอรับพระราชทานชื่อนั้น รัฐบาลก็ได้เสนอร่างพระราชบัญญัติเข้าสู่การพิจารณาของสภานิติบัญญัติ โดยไม่มีชื่อมหาวิทยาลัย ซึ่งผ่านการรับหลักการขั้นแรกของสภานิติบัญญัติโดยยังมีได้ระบุชื่อมหาวิทยาลัย จนกระทั่งการพิจารณาของคณะกรรมการกฤษฎีกาใกล้จะแล้วเสร็จ ก่อนจะเสนอเข้าสู่การพิจารณาของสภานิติบัญญัติในวาระที่สอง และวาระที่สาม จึงได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อมหาวิทยาลัยว่า **สุโขทัยธรรมาธิราช** เมื่อวันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๒๑ ซึ่งเป็นชื่อเกี่ยวเนื่องกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นกรมหลวงสุโขทัยธรรมราชา หลังจากนั้นสภานิติบัญญัติก็ผ่านร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงลงพระปรมาภิไธย เมื่อวันที่ ๕ กันยายน ๒๕๒๑ ซึ่งมหาวิทยาลัยถือเป็นวันมีมงคล และเป็นวันสถาปนามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชจนทุกวันนี้

๑๕

มหาวิทยาลัยในการกระทำ

พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ได้รับการประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ ๒๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๑ และมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป คือตั้งแต่วันที่ ๒๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๑ เป็นต้นมา ถือได้ว่าเป็นวันสิ้นสุดสภาพการเป็นมหาวิทยาลัยในกระดาศ และเริ่มต้นการมีสภาพเป็นมหาวิทยาลัยในการกระทำ ผู้ที่รักษาการตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช คือรัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย ซึ่งในขณะนั้น ได้แก่ นายเกษม สุวรรณกุล การที่มหาวิทยาลัยตั้งใหม่จะดำเนินการใด ๆ ได้จำเป็นต้องมีองค์กรและบุคลากรเริ่มการ รัฐมนตรีว่าการทบวงฯ ในฐานะผู้รักษาการตามพระราชบัญญัติจึงได้ดำเนินการเสนอเพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งนายกสภาและกรรมการสภามหาวิทยาลัย ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวนรวม ๑๐ คน เพื่อเข้ารับหน้าที่ร่วมกับกรรมการโดยตำแหน่งอีก ๕ คน สภามหาวิทยาลัยชุดแรกนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเมื่อวันที่ ๒๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๑ จัดเป็นองค์กรแรกของมหาวิทยาลัย

หลังจากนั้นสภามหาวิทยาลัยก็ได้มีการพิจารณาแต่งตั้งอธิการบดีคนแรก เมื่อวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๑ ในฐานะที่ผู้เขียนได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นกรรมการสภามหาวิทยาลัยผู้ทรงคุณวุฒิด้วยผู้หนึ่ง จึงได้มีส่วนร่วมพิจารณาหาตัวผู้ที่สมควรจะดำรงตำแหน่งอธิการบดี สภามหาวิทยาลัยมีความปรารถนาอย่างแรงกล้า ที่จะเห็นมหาวิทยาลัยดำเนิน

รุดหน้าไปตามโครงการจัดตั้งและเป็นมหาวิทยาลัยเปิดอย่างแท้จริง ในขั้นแรกจึงดำริที่จะขอร้องให้ ผู้เขียนในฐานะประธานอนุกรรมการจัดทำโครงการ ทำหน้าที่รักษาการในตำแหน่งอธิการบดีไปพลางก่อน เพื่อให้การเตรียมการต่อเนื่องและถ่ายทอดโครงการไปสู่การปฏิบัติได้ราบรื่น ในช่วงที่มีการพิจารณา หาตัวอธิการบดี ผู้เขียนก็ต้องออกจากที่ประชุมเพื่อให้สภามหาวิทยาลัยได้พิจารณาเรื่องนี้โดยอิสระ ความเข้าใจของผู้เขียนในขณะนั้น เข้าใจว่าสภามหาวิทยาลัยคงขอให้ทำหน้าที่ชั่วคราว เมื่อหาผู้ที่เหมาะสม ที่จะเป็นตัวจริงได้แล้วก็จะทำหน้าที่รองปลัดทบวงแต่เพียงตำแหน่งเดียว เมื่อได้รับเชิญกลับเข้า ที่ประชุมได้รับแจ้งว่าสภามหาวิทยาลัยมีมติเป็นเอกฉันท์ให้ดำรงตำแหน่งอธิการบดีคนแรก ด้วย ประสงค์ที่จะเห็นความต่อเนื่องของการดำเนินงาน และประกันการเปลี่ยนแปลงสภาพของมหาวิทยาลัย ไปเป็นอย่างอื่นที่ไม่ใช่มหาวิทยาลัยเปิดตามเจตนารมณ์ของโครงการจัดตั้ง ณ จุดนั้น ผู้เขียนก็กลายเป็น อธิการบดีตัวคนเดียวของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช และถือเป็นจุดเริ่มต้นของมหาวิทยาลัย ในการกระทำ อันเป็นความรับผิดชอบร่วมระหว่างองค์กรคือสภามหาวิทยาลัย และบุคลากรคืออธิการบดี คนแรก ซึ่งเป็นข้าราชการยืมตัวจากสำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย

ภารกิจสำคัญอันเป็นความรับผิดชอบร่วมระหว่างสภามหาวิทยาลัยและอธิการบดีคนแรก คือ การเตรียมการที่จะให้มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชเปิดรับนักศึกษารุ่นแรกได้ภายในระยะเวลา ๒ ปีนับตั้งแต่ก่อตั้ง มีเรื่องสำคัญที่จะต้องดำเนินการพร้อมกันไปด้วยต้องทำงานแข่งกับเวลาและ เริ่มต้นจากศูนย์อยู่ ๕ เรื่อง คือ (๑) การสรรหาบุคลากร (๒) การจัดระบบบริหาร (๓) การพัฒนา หลักสูตรและระบบการสอนทางไกล (๔) การจัดระบบบริการการศึกษาและการเตรียมรับนักศึกษา และ (๕) การจัดหาที่ตั้งและการก่อสร้างที่ทำการของมหาวิทยาลัย

๑๖

ปัจจัยสำคัญที่สุดที่จะประกันความสำเร็จของหน่วยงานใหม่ คือ ปัจจัยด้านบุคลากร การบุกเบิก งานใหม่ และการสร้างงานให้เป็นที่ยอมรับโดยรวดเร็ว ต้องอาศัยบุคลากรที่อุทิศตัว มีความเก่งกล้า สามารถ และเป็นที่ยอมรับของวงวิชาการและวิชาชีพ การสรรหาบุคลากรมาร่วมบุกเบิกงานจึงเป็นเรื่องรีบด่วนที่สุด มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชได้รับอนุมัติจัดตั้งคร่อมปีงบประมาณ เนื่องจาก งบประมาณประจำปี พ.ศ. ๒๕๒๒ จัดสรรเสร็จเรียบร้อยแล้ว ต้องรอการจัดสรรงบประมาณแผ่นดิน ในปี พ.ศ. ๒๕๒๓ งบประมาณปี พ.ศ. ๒๕๒๒ ที่รัฐบาลจัดตั้งให้สำนักงานปลัดทบวงฯ เป็นเงิน อุดหนุนโครงการมหาวิทยาลัยเปิดมีเพียง ๒,๕๘๗,๑๒๐ บาท อัตรากำลังก็ยังไม่ มี จึงต้องใช้วิธีการ ยืมตัวข้าราชการจากมหาวิทยาลัยและหน่วยงานต่าง ๆ มาช่วยปฏิบัติราชการไปพลางก่อน

บุคคลกลุ่มแรกและผู้เขียนเชิญชวนให้มาร่วมปฏิบัติงาน ได้แก่ ผู้ร่วมจัดทำโครงการมหาวิทยาลัยเปิด ที่แสดงความสนใจ และได้แสดงให้ปรากฏในช่วงการจัดทำโครงการว่าเป็นผู้ที่ตั้งใจจริงและมีความรู้ ความสามารถเหมาะสม ผู้ที่มาร่วมงานโดยการคัดสรรจากคณะอนุกรรมการจัดทำโครงการเป็นรุ่นแรก ได้แก่ *ดร. ทองอินทร์ วงศ์โสธร* *ดร. ชัยขงศ์ พรหมวงศ์* จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ *นายวิจิตร ภัคศิริรัตน์* จากกระทรวงศึกษาธิการ ต่อมา *นายวันชัย ศิริชนะ* จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ *ดร. องค์การ อินทร์มพรรษ์* จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ซึ่งเป็นคณะอนุกรรมการจัดทำโครงการ มหาวิทยาลัยเปิดก็ได้มาร่วมงานด้วย ลำพังกลุ่มที่คัดสรรมาจากคณะอนุกรรมการจัดทำโครงการก็ยังไม่เพียงพอ ผู้เขียนในฐานะอธิการบดีจึงได้พยายามติดต่อหาทนายวิชาการที่มีคุณวุฒิสูง มีประสบการณ์การทำงานพอสมควร กล้าเสี่ยงและพร้อมที่จะเผชิญปัญหา และสามารถปรับตัวเข้ากับระบบ และวิธีการใหม่ได้ดี โดยพยายามเสาะแสวงหาจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ กระจายให้มากที่สุดเพื่อไม่ให้ มีผลกระทบต่องานของมหาวิทยาลัยอื่น และเพื่อให้ได้กลุ่มเริ่มการที่มีคุณภาพจริง ๆ จะเห็นได้ว่า

บุคลากรที่มาร่วมงานโดยเกณฑ์การคัดสรรดังกล่าว ส่วนใหญ่จะมีวุฒิปริญญาเอก มีพื้นฐานการศึกษาจากประเทศในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก และมีประสบการณ์ทำงานจากหลายมหาวิทยาลัย บุคคลเหล่านี้ส่วนใหญ่ยังเป็นกำลังสำคัญของ มสธ. อยู่ในปัจจุบัน เช่น *ดร. เอ็ม ฆาฆาม* จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ *ดร. ขวดี กาญจนัฐติ* จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ *นายแพทย์กิติ ดยัค-กานนท์* จากกระทรวงสาธารณสุข *นายศรีราชา เจริญพานิช* จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ *ดร. เทียนฉาย กิระนันท์* จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย *ดร. ปัญญา หิรัญรัมย์* จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ *ดร. นิคม ทาแดง* จากมหาวิทยาลัยขอนแก่น *ดร. สุภรณ์ ศรีพหล* จากสมาคมวางแผนครอบครัว *ดร. วินัย รังสีนันท์* จากสำนักงาน ก.พ. *อาจารย์สมพิศ กุศรีพิทักษ์* จากสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ *ดร. เครือวัลย์ โสภาสรรค์* จากมหาวิทยาลัยศิลปากร *อาจารย์สุปรียา หิรัญโร* จากสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า *อาจารย์กุลชน ธนาพงศธร* *ดร. ปรัชญา เวสารัชช์* จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ *ดร. ณรงค์ศักดิ์ ธนวิบูลย์ชัย* จากบริษัทเอกชน เป็นต้น บุคลากรเริ่มการดังกล่าวที่เป็นข้าราชการอยู่แล้วถูกขอยืมตัวมาปฏิบัติงานในระยะแรกและโอนมารับราชการใน มสธ. ในระยะต่อมา ส่วนใหญ่ได้ดำรงตำแหน่งสำคัญเป็นคนแรก เช่น รองอธิการบดี ประธานกรรมการประจำสาขาวิชา และผู้อำนวยการสำนัก เป็นรุ่นแรกและรุ่นบุกเบิก

การจัดระบบและวางระเบียบการบริหาร เป็นเรื่องสำคัญอีกเรื่องหนึ่งที่ต้องดำเนินการควบคู่กันไปกับการสรรหาบุคลากรเริ่มการ เนื่องจากโครงสร้างด้านบริหารได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติ และมีรายละเอียดปรากฏอยู่ในโครงการจัดตั้งมหาวิทยาลัยเปิดครบถ้วน การดำเนินการในขั้นนี้ก็ถือการแบ่งส่วนราชการในสำนักงานอธิการบดี การจัดตั้งสำนัก และสาขาวิชา หลักการสำคัญของการจัดโครงสร้างของระบบบริหารงานให้เอื้ออำนวยต่อการเป็นมหาวิทยาลัยเปิด และวิธีการสอนทางไกลก็คือใช้การจัด *องค์กรแบบเตี้ย (Flat organization)* โดยไม่พยายามแบ่งส่วนราชการย่อยจนเกินไปเป็นหลายระดับ เช่น หน่วยงานทางวิชาการก็ไม่มีแบ่งเป็นภาควิชาและคณะวิชา แต่จัดเป็นสาขาวิชา ซึ่งบูรณาการ ๒ ระดับเข้าด้วยกัน ใช้ระบบการทำงานในรูปองค์กรคณะบุคคล เพื่อให้การตัดสินใจในเรื่องสำคัญ ๆ เป็นไปโดยรอบคอบ และใช้ระบบการรวมบริการมากกว่าการกระจายบริการ การแบ่งส่วนราชการในระยะแรกประกอบด้วย

๑. สำนักงานอธิการบดี ขอแบ่งส่วนเป็น ๕ กอง คือ กองกลาง กองการเจ้าหน้าที่ กองคลัง กองพัสดุ และกองแผนงาน ได้รับอนุมัติให้แบ่งส่วนได้เป็น ๔ กอง โดยให้รวมงานการเจ้าหน้าที่ไว้ในกองกลางไปพลางก่อน เมื่อมีปริมาณงานมากพอแล้วจึงค่อยแยกเป็นกองต่างหากจากกองกลาง ส่วนกองพัสดุนั้น มสธ. เป็นมหาวิทยาลัยเดียวที่ได้รับการแบ่งส่วนให้เป็นกองเอกเทศจากกองคลัง เนื่องจากปริมาณงานด้านนี้จะมีมากกว่ามหาวิทยาลัยโดยทั่วไป

๒. สำนักบริการการศึกษา แบ่งส่วนเป็น สำนักงานเลขานุการ ฝ่ายแนะแนวการศึกษา ศูนย์บริการการศึกษาประจำภูมิภาค และศูนย์บริการการสอนทางไปรษณีย์

๓. สำนักเทคโนโลยีการศึกษา แบ่งส่วนเป็น สำนักงานเลขานุการ ฝ่ายจัดระบบและวิจัยสื่อการศึกษา ฝ่ายทอสมุด ซึ่งต่อมาแยกออกมาจัดตั้งเป็นสำนักบรรณสารสนเทศ ฝ่ายการพิมพ์ ซึ่งต่อมาแยกออกมาจัดตั้งเป็นสำนักพิมพ์ ศูนย์โสตทัศนศึกษา และศูนย์บริการการสอนทางวิทยุและโทรทัศน์

๔. สำนักวิชาการ แบ่งส่วนเป็น สำนักงานเลขานุการ ฝ่ายพัฒนาหลักสูตรและการสอน ฝ่ายวิจัย ฝ่ายตำรา และฝ่ายพัฒนาคณาจารย์

คณะผู้บริหารมหาวิทยาลัย ชมที่ดินและวางแผนการก่อสร้างที่ทำการ

๕. สำนักทะเบียนและวัดผล แบ่งส่วนเป็น สำนักงานเลขานุการ ฝ่ายรับนักศึกษา ฝ่ายทะเบียนนักศึกษา ฝ่ายวัดผลการศึกษา ศูนย์วิจัยและพัฒนาแบบทดสอบ และศูนย์คอมพิวเตอร์ ซึ่งกำลังแยกออกมาจัดตั้งเป็นสำนักคอมพิวเตอร์

๖. สาขาวิชา ได้จัดตั้ง ๓ สาขาวิชาแรกพร้อมกัน คือ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ เพื่อรับผิดชอบหลักสูตรวิชาพื้นฐานทั่วไป สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ และสาขาวิชาวิทยาการจัดการ แขนงวิชาการจัดการงานก่อสร้าง

๑๘

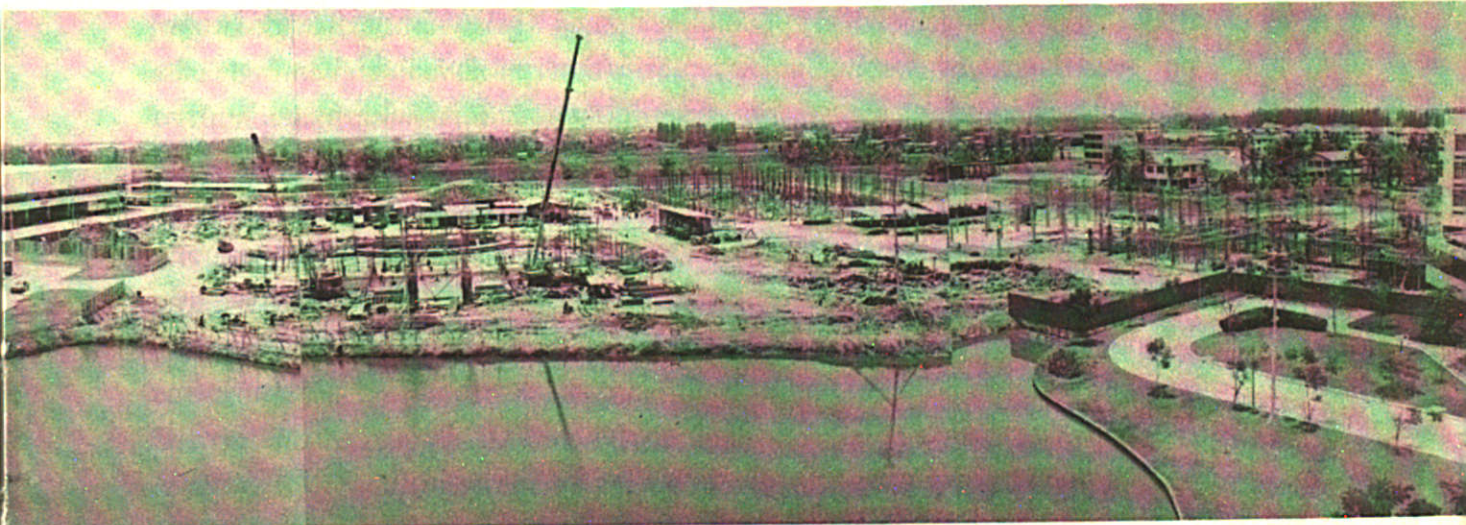
ลักษณะโครงสร้างของการจัดส่วนราชการของ มสธ. นั้น มีลักษณะพิเศษกว่ามหาวิทยาลัยปิด คือการจัดให้มีสภาวิชาการขึ้นดูแลงานด้านวิชาการของมหาวิทยาลัยเป็นการเฉพาะ เพื่อให้สามารถควบคุมดูแลและรักษามาตรฐานทางวิชาการร่วมกับสาขาวิชา แยกออกมาจากสภามหาวิทยาลัยซึ่งมีอำนาจหน้าที่ทางด้านนโยบายและการบริหารมากกว่าด้านวิชาการ จึงเป็นมหาวิทยาลัยเดียวที่มีสภาวิชาการ นับได้ว่ามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา ได้มีโอกาสจัดส่วนงานที่สอดคล้องและเอื้ออำนวยต่อระบบและวิธีการจัดการศึกษาในระบบเปิด ทำให้มีความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพในการดำเนินงานสูง สามารถประสานสัมพันธ์ และผนึกกำลังกันปฏิบัติงานได้ดีโดยเฉพาะการทำงานเป็นทีม

ที่ทำการมหาวิทยาลัย ขณะทำการก่อสร้างอาคารกลุ่มที่ ๓

งานสำคัญในระยะเตรียมการก่อนเปิดสอนอีกเรื่องหนึ่งคือ การพัฒนาหลักสูตรและระบบการสอนทางไกล แนวการจัดหลักสูตรนั้นคณะอนุกรรมการจัดทำโครงการมหาวิทยาลัยเปิดได้กำหนดให้ยึด *การพัฒนาหลักสูตรเชิงวิชาชีพ (Career and professional development)* มากกว่ายึด *แนววิชาการ (Discipline)* ให้พยายามใช้หลักผสมผสานเนื้อหาวิชา ในลักษณะ *พหุวิทยาการ* และใช้ระบบทางไกลประเภทสื่อประสมโดยมีสื่อสิ่งพิมพ์เป็นสื่อหลัก มีเทปเสียง รายการวิทยุกระจายเสียง รายการวิทยุโทรทัศน์ และการสอนเสริมกับการฝึกปฏิบัติ เป็นสื่อประกอบ โครงสร้างของหลักสูตรนั้นใช้ระบบชุดวิชาซึ่งมีค่าเท่ากับ ๖ หน่วยกิตวิชาภาค ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดบูรณาการทางด้านเนื้อหาสาระ เอื้อต่อการสอนโดยสื่อประสม และสะดวกต่อการบริหารการสอนและการสอบ ทำให้สามารถจัดสอบได้เสร็จในวันสุดสัปดาห์ วันเสาร์ และอาทิตย์ และจัดสนามสอบได้ทุกจังหวัดทั่วประเทศ โครงสร้างทางวิชาการเช่นนี้ถือได้ว่าเป็น *นวัตกรรม* ที่ช่วยให้ มสธ. จัดการสอนทางไกลได้กว้างขวาง และทั่วถึงทุกท้องถิ่น สัมกับคำกล่าวที่ว่า *อยู่ที่ไหนก็เรียนได้ เรียนทางไกลกับ มสธ.* ลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งของ มสธ. ก็คือ การผลิตและพัฒนาสื่อโดยคณะกลุ่มผลิตซึ่งช่วยให้ได้สื่อที่มีคุณภาพและสามารถควบคุมคุณภาพได้ดี เพราะแต่ละคนเขียนและผลิตสื่อการสอนตามที่ถนัด และช่วยกันพิจารณาคุณภาพก่อนจัดพิมพ์และเผยแพร่ ปัญหาในการพัฒนาหลักสูตรและการสอนตามแนวดังกล่าวในระยะเตรียมการส่วนใหญ่เกิดจากความไม่เคยชินและการขาดประสบการณ์ของคณาจารย์เกี่ยวกับการสอนทางไกล เพราะนักวิชาการที่มาร่วมงานเป็นผลผลิตและมีประสบการณ์ตรงจากการศึกษาระบบปิด ต้องใช้เวลาฝึกฝนและทำความเข้าใจกันนานพอสมควรกว่าจะยอมรับระบบชุดวิชาและวิธีการเขียนชุดการสอนแบบโปรแกรม รวมทั้งการทำงานเป็นทีม การทำงานในช่วงแรกนี้ จึงต้องใช้ศิลปะการจูงใจและความอดทนเป็นอย่างยิ่งกว่าจะสร้าง *แม่ปู* ได้สำเร็จ

ข้อพิจารณาที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือสาขาวิชาที่จะเปิดสอนเป็นประเดิมเริ่มแรก จะต้องเลือกเปิดในสาขาวิชาที่มีปริมาณผู้เรียนมาก ไม่ยากที่จะจัดโดยวิธีการสอนทางไกล ผู้เรียนควรกระจายอยู่ทั่วประเทศ เพื่อจะได้ทดสอบระบบการสอนทางไกลว่าจะครอบคลุมทั่วประเทศได้จริงหรือไม่ สาขาที่เข้าเกณฑ์มากที่สุดคือสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ สำหรับครูประจำการและบุคลากรทางการศึกษา เพราะมีครูประจำการที่มีวุฒิต่ำกว่าปริญญาตรีอยู่ทุกอำเภอทั่วประเทศ จำนวนไม่น้อยกว่า ๔๐๐,๐๐๐ คน

อีกเกณฑ์หนึ่งคือควรจะเปิดสอนสาขาวิชาใหม่ที่ยังไม่มีสถาบันใดเปิดสอนมาก่อน โดยแน่ใจว่าจะมีผู้สนใจจะเรียนกันจำนวนมากพอ สาขาวิชาที่เลือกตามเกณฑ์คือสาขาวิชาวิทยาการจัดการ แขนงวิชาการจัดการงานการก่อสร้าง เมื่อเปิดรับนักศึกษาครั้งแรกในเดือนธันวาคม ๒๕๒๓ ทั้งสองสาขามีผู้สมัครเรียนประมาณ ๘๕,๐๐๐ คน เกินเป้าหมายที่ตั้งไว้ ๕ เท่าตัว การตัดสินใจทำเช่นนี้ก็เพื่อเป็นข้อพิสูจน์ว่า ผู้ที่ประกอบอาชีพการงานอยู่แล้วก็ต้องการโอกาสทางการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของชีวิตและการทำงาน เป็นส่วนของการศึกษาผู้ใหญ่ที่ไม่มีกรว่างงานเมื่อจบไปแล้ว รวมทั้งการศึกษาทางไกลสามารถเปิดสอนสาขาใหม่ๆ ได้โดยไม่จำเป็นต้องเปิดเข้าซ้อนกับมหาวิทยาลัยปิดเสมอไป

ในช่วงของการเตรียมการเพื่อให้สามารถเปิดสอนได้ภายใน ๒ ปี นับแต่วันก่อตั้งมหาวิทยาลัย นอกเหนือจากการสรรหาบุคลากร การจัดระบบบริหาร และการพัฒนาหลักสูตรและระบบการศึกษาทางไกลแล้ว การแสวงหาที่ดินที่เหมาะสมก็เป็นเรื่องใหญ่ เนื่องจากมหาวิทยาลัยเปิดแบบการสอนทางไกลจำเป็นต้องอาศัยโครงสร้างพื้นฐานและบริการสื่อสารต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคมไทยเป็นหลัก บรรดาปัจจัยเกื้อกูลเหล่านี้ไม่ว่าจะเป็นไปรษณีย์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และสื่อสารโทรคมนาคมอื่นๆ ล้วนมีสำนักงานใหญ่และแม่ข่ายอยู่ในกรุงเทพมหานคร การเลือกที่ตั้งของมหาวิทยาลัยจึงจำเป็นต้องอยู่ใกล้แหล่งสื่อสารๆ เหล่านี้ กล่าวคือ ที่ตั้งของ มสธ. ควรอยู่ในกรุงเทพฯ หรือชานเมือง ในรัศมีไม่เกิน ๕๐ กิโลเมตรจากศูนย์กลางของกรุงเทพฯ คณะอนุกรรมการจัดทำโครงการได้เสนอแนะไว้ให้ขอใช้พื้นที่บริเวณที่ทบวงมหาวิทยาลัยเคยเตรียมไว้สำหรับเป็นศูนย์ถาวรของสถาบันศูนย์ภาษาอังกฤษที่บางซื่อ ตำบลคลองหนึ่ง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ซึ่งอยู่ติดกับสถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย (AIT) เนื้อที่ประมาณ ๑๐๐ ไร่ โครงการก่อสร้างสถาบันศูนย์ภาษาอังกฤษนี้ คณะรัฐมนตรีให้ระบับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๘ ที่ดินที่ก่อสร้างอาคารเป็นของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อมีการเจรจาขอใช้เป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยเปิด มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไม่ยินยอมเพราะต้องการใช้พื้นที่ดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของการขยายวิทยาเขต ซึ่งได้แก่ศูนย์รังสิตของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในปัจจุบัน เมื่อไม่สามารถใช้พื้นที่นี้ได้ มสธ. ก็ได้ติดต่อขอใช้ที่ราชพัสดุของกรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง แต่ก็ไม่มีการที่ดินที่เหมาะสมที่จะใช้เป็นที่ตั้งตามความต้องการของมหาวิทยาลัยเปิด ในระหว่างที่คิดจะซื้อที่ดินโดยการขอเงินงบประมาณมาจัดซื้อ หนังสือพิมพ์ได้ลงข่าวพาดหัวว่าจะมีการเปิดมหาวิทยาลัยเปิดแห่งใหม่ เป็นมหาวิทยาลัยเปิดที่แท้จริง แม้คนติดคุกก็เรียนได้ ผู้เขียนจึงได้รับการติดต่อทางโทรศัพท์จาก คุณเชวร์ ภูเจริญยศ เจ้าของหมู่บ้านบัวขาว แจ้งว่าได้อ่านข่าวหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับมหาวิทยาลัยเปิดมีความสนใจจะขอมาคุยด้วย เมื่อพบกันแล้ว คุณเชวร์ก็ได้เสนอจะบริจาคที่ดินในบริเวณหมู่บ้านบัวขาว ให้ ๓๐ ไร่ เพื่อเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัย หลังจากไปดูที่แล้วก็เห็นว่าค่อนข้างไกล การคมนาคมยังไม่สะดวกนัก รวมทั้งโอกาสจะขยายบริเวณที่ทำการจะทำได้ยาก เพราะอยู่ในบริเวณหมู่บ้านจัดสรรที่มีการปลูกบ้านไว้แล้วมากพอสมควร ผลจากข้อเสนอของคุณเชวร์ ทำให้เกิดความคิดเรื่องการขอบริจาคที่ดิน โดยการทำการขอบริจาคเผยแพร่ทางสื่อมวลชน ได้มีผู้แสดงความประสงค์จะบริจาคหลายราย จนถึงกับต้องตั้งคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิประเมินความเหมาะสมตามเกณฑ์ต่างๆ ในที่สุดมหาวิทยาลัยก็เลือกที่ดินที่เป็นที่ตั้งของ มสธ. ในปัจจุบัน ซึ่ง คุณมงคล กาญจนพาสน์ ประธานกรรมการบริษัทบางกอกแลนด์ จำกัด เป็นผู้บริจาค โดยมี คุณพิชัย วาศนาสง เป็นผู้ประสานงาน เพราะเข้าเกณฑ์ตามความต้องการของ มสธ. มากที่สุด ถือได้ว่า มหาวิทยาลัยแห่งนี้เกิดขึ้นด้วยแรงศรัทธาและการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง

จะเห็นได้ว่าในช่วง ๒ ปี แห่งการเตรียมการเพื่อการเปิดสอนและเปิดรับนักศึกษารุ่นแรก เป็นเสมือนระยะ *ตั้งไข่และตັมไข่* มีปมประวัติที่เป็นรากฐานของความเจริญก้าวหน้ามั่นคงของ มสธ. อยู่หลายประการ อดีตเป็นเครื่องกำหนดปัจจุบัน หวังว่า ปมประวัติในอดีตเท่าที่ประมวลมา โดยสังเขปนี้จะช่วยให้เห็นสภาพปัจจุบันของ มสธ. ในโอกาสครบทศวรรษแรก ตามสมควร

แหล่งอ้างอิง

- ๑ วิจิตร ศรีสอ้าน "Equality of Educational Opportunity" *ศูนย์ศึกษา* ตุลาคม ๒๕๑๑ หน้า ๔๖ - ๕๓
- ๒ วิจิตร ศรีสอ้าน *บันทึกการดำเนินงานบริหารการศึกษาในประเทศไทย* (๔ - ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๑๕) หน้า ๑๐๕ (อรรถสอ้าน)
- ๓ รายงานของคณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อการปฏิรูปการศึกษา *การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม* โรงพิมพ์ศูนย์การทหารราบ มกราคม ๒๕๑๘ หน้า ๑๔๕ - ๑๔๖
- ๔ ร่างนโยบาย *โครงการปรับปรุงการผลิตบัณฑิตในมหาวิทยาลัยของรัฐ* เสนอต่อที่ประชุม พรรครัฐบาล สิงหาคม ๒๕๑๔ หน้า ๓ (อรรถสอ้าน) ๒๑
- ๕ *มหาวิทยาลัยเปิด : รายงานสรุปของคณะกรรมการพิจารณาศึกษาและจัดทำโครงการ มหาวิทยาลัยเปิด* ทบวงมหาวิทยาลัย มีนาคม ๒๕๒๑ (อรรถสอ้าน)
- ๖ อุกุมพร ทองอุไทย และคณะ *รายงานผลการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของประชาชน ต่อ มหาวิทยาลัยเปิด* คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๒๑
- ๗ *บันทึกสำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐที่* สร.ทม.๐๒๐๓/๓๘๓๔ ลงวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๑๔
- ๘ หนังสือทบวงมหาวิทยาลัย ที่ ทม ๐๑๐๐/๔๑ ลงวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๒๑
- ๙ หนังสือสำนักราชเลขาธิการ ที่ รล ๐๐๐๒/๖๓๔๔ ลงวันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๒๑

